

Massamoordenaar: de griep

De Spaanse griep maakte in de twintigste eeuw meer slachtoffers onder de wereldbevolking dan twee wereldoorlogen samen. De schatting is dat een half miljard bewoners van onze planeet (bijna één op de drie) besmet raakten, met voor 50 tot 100 miljoen mensen (ruim 2,5 tot 5 procent van de wereldbevolking!) een dodelijke afloop. Vooral onder jonge kinderen sloeg het virus toe. Maar ook onder mannen 'in de bloei van hun leven', met als piek het achtentwintigste levensjaar, hield het noodlot bovengemiddeld huis. Vrouwen hadden in het algemeen het minst te duchten, tenzij zij in 'blijde' verwachting verkeerden.

De Spaanse griep dankt haar naam aan journalisten die in Spanje als eersten over de pandemie schreven. De eerste officiële registratie vond plaats op 4 maart 1918 aan de overkant van de oceaan in Camp Funston, Kansas. Legerkok Albert Gitchell meldde zich in de vroege ochtend ziek; hij had koorts en pijn in lichaam en botten. Dezelfde dag nog bleek de ziekte voorbode te zijn van een griepuitbraak die zo hevig was dat er al spoedig een hangar als noodziekenhuis moest worden ingericht. Het griepvirus (waarvan men een eeuw geleden geen enkele weet had) werd zeer waarschijnlijk vanaf hier door militaire troepentransporten verder verspreid: eerst naar Europa, vervolgens naar de overige werelddelen.

Het aantal slachtoffers was mondiaal gezien zeer verspreid. Afrika en Azië hadden de hoogste sterftcijfers, Europa, Noord-Amerika en Australië de laagste. De discrepantie had te maken met meerdere factoren, zoals een hoge concentratie van mensen op een bepaalde plek, de gemiddelde levensstandaard, de preventie maatregelen en de aanwezigheid van (goede) gezondheidszorg. Maar ook binnen de continenten waren er opmerkelijke verschillen.

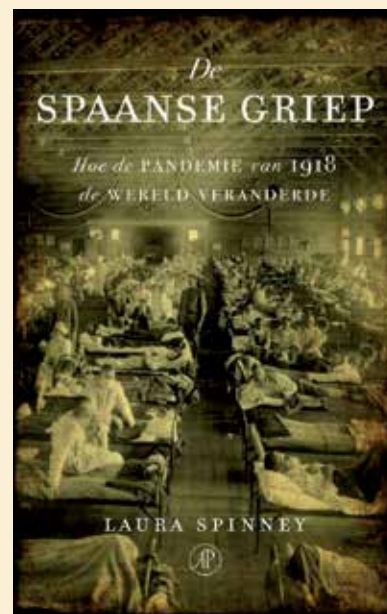
Denemarken bijvoorbeeld verloor 0,4 procent van zijn bevolking, terwijl Spanje en Hongarije driemaal zoveel doden te betreuren hadden. Ons land kwam er met 30.000 sterfgevallen nog redelijk genadig van af. Relatief het ergst getroffen gebied was Alaska, waar in de omgeving van Bristol Bay bijna de helft van de bevolking stierf. In absolute cijfers leed India (toen nog inclusief Pakistan en Bangladesh) met 13 tot 18 miljoen sterfgevallen het grootste verlies. De pandemie duurde twee jaar en kwam in drie golven. De eerste was betrekkelijk mild, de tweede was het dodelijkst, de derde verloor alweer aan kracht.

De pandemie veroorzaakte veel nevenschade en had allerlei naweën. Zo daalde in verscheidene landen het geboortecijfer drastisch (hoewel dikwijls vrij spoedig daarna weer een inhaalslag volgde) en stagneerde de economie. Ook kampten overlevenden vaak met ernstige psychische problemen als depressies, waanvoorstellingen en schizofrenie. Deze gemoedstoestanden en stoornissen kwamen in de eerste jaren na 1918 significant meer voor dan ervoor. Ook de neurotische aandoening *encephalitis lethargica* (epidemische slaapziekte), die de wereld bijna een decennium lang 'overspoelde', wordt aan de griep gelinkt.

Welke impact had de Spaanse griep op het laatste jaar van de Eerste Wereldoorlog? Volgens Erich Ludendorff, opperbevelhebber van het Duitse leger, heeft de griep hem de overwinning gekost. Naar zijn zeggen had de ziekte zijn troepen meer verzwakt dan die van de geallieerden. Volgens de meeste historici berust deze bewering louter op speculatie. Waar historici het over eens zijn is dat de griep het einde van de loopgravenoorlog heeft versneld. Laura Spinney, wetenschapsjournalist en schrijver van twee romans, heeft met *De Spaanse griep. Hoe de pandemie van 1918 de*

wereld veranderde een boeiende verhandeling geschreven. Behalve op het fenomeen zelf, waarvan zij uitgebreid en gedetailleerd de geschiedenis memoreert, blikt zij ook terug op andere pandemieën die de wereld hebben geteisterd. Zo was er rond 3000 v.Chr. een grote griepuitbraak in de stad Uruk, in het huidige Irak. Rond 800 n.Chr. heerste er een epidemie in het leger van Karel de Grote. Een verwoestende werking had het griepvirus onder indianen, nadat zij in contact waren gekomen met Europeanen. Ook medisch gezien toont de auteur kennis van zaken. Op heldere wijze vertelt ze over het virus, de mutaties en de voorwaarden die nodig zijn voor een uitbraak van *crowd diseases* als pokken, mazelen, tbc, kinderverlamming, influenza en veel meer. Daarnaast strooit zij rijkelijk met feiten en wetenswaardigheden. Ze zijn misschien niet altijd even belangrijk om te weten, maar wel bijzonder leuk om aan een klas te vertellen.

Gert Moleman

De Spaanse griep. Hoe de pandemie van 1918 de wereld veranderde. *Laura Spinney* (Arbeiderspers, Amsterdam 2018), 416 blz., € 23,99